

Z historického hlediska ve výstavbě a rozvinování naší armády probíhá přelom. Ten spočívá ve změně filozofie zajištění bezpečnosti a obrany naší republiky, ze které vycházejí i principy výstavby naší armády.

Naše armáda v minulosti byla stavěna jako poloprofesionální armáda, jejímž základem byla profesionální vojska doplněná o vojáky základní služby. Občané mužského pohlaví se v míru připravovali na plnění úkolů obrany vykonáváním základní služby a cvičení záloh. To byl hlavní způsob tvorby záloh pro potřeby rozvinutí armády na válečnou organizaci. Rozvinutí ozbrojených sil bylo zplánováno a všestranně zabezpečeno, včetně logistické podpory.

1. 1. 2005 je datem změny filozofie výstavby ozbrojených sil. Od tohoto dne se zahájila výstavba armády na profesionální bázi. Tzn., že s vojenským řemeslem, tedy **schopnostem** ovládat zbraně a bojovou techniku a vést bojovou činnost na taktické a operační úrovni, se **seznamují, učí** se mu a **zdokonalují** se v něm jen dobrovolníci. Dobrovolníci tvoří přibližně 0,3 % populace tohoto státu.

Historické poznatky rozvinování

Otázka zní: **„Je to dostatek pro zajištění obrany tohoto státu, pro adekvátní zapojení se do vedení bojových operací i velkého rozsahu?“**

V historii známe příklad, kdy si představitelé státu stanovili, že jeho profesionální armáda **je dostatečná na dané úrovni** k plnění stanovených úkolů a nepotřebuje udržovat její schopnosti rozvinout se na vyšší úroveň. Mám na mysli USA a jejich armádu. Po mexické válce (1846–48) se cítily na kontinentu tak silné, že si zachovaly pouze svou profesionální armádu a zrušily svou schopnost a možnost mobilizovat.

Za první světové války USA chtěly kromě zbrojních dodávek poskytnout spojencům i přímou pomoc. Kongres schválil nový branný zákon a na jeho základě prezident Woodrow Wilson nařídil dne 6. 4. 1917 mobilizaci. Muselo to být pro armádu velké překvapení. Američtí historici tuto mobilizaci hodnotili jako „zdařilou s problémy“.

Po zmobilizování gen. Pershing přesunul kontingenty nejprve do Francie a posléze do Anglie. Vzhledem k tomu, že vojáci nebyli připraveni k vedení bojové činnosti, nechal cvičit svou milionovou armádu pod vedením anglických instruktorů celý rok v taktice vedení „velké“ války. Až poté dovolil její nasazení do bojů.

Na základě tohoto historického příkladu lze na otázku odpovědět, že „vojenská příprava takového zlomku populace nepostačuje k rovnocennému zapojení státu do bojových operací velkého rozsahu“.

Další otázka zní: **„Jak lze profesionální armádu postavenou na základě dobrovolnosti rozvinout a zabezpečit přípravu obyvatelstva pro potřeby vedení bojových operací?“**

I tento úkol již byl v historii řešen. A to po první světové válce Německem, které dokázalo svou malou, profesionální a dobrovolnickou armádu během pěti až šesti let rozvinout v masovou vycvičenou armádu. Na základě těchto úspěchů, i když se jednalo o úspěchy fašistického státu, si zaslouží naši pozornost některé, jím použité metody a formy. Jako například **systém předmobilizačních opatření**, který zajišťoval utajené provedení mobilizace, nebo **systém spojení útvarů a jednotek záložní armády s divizemi a útvary bojující armády**, který zajišťoval návrat raněných a nemocných po uzdravení ke svým původním útvarům. Tím se posilovala zodpovědnost každého vojáka za bojovou činnost své jednotky a útvaru.

Časová chronologie

Vývoj v Německu a armádě lze nastínit v několika datech následovně:

1919	Versailleská mírová smlouva omezovala počet pozemních sil (reichswehru) na 100 000 mužů a počet vojenských námořních sil do 15 000.
1923	Pozemní síly byly naposledy použity k obnovení pořádku v zemi.
1926	Začátek přípravných prací k plánovitému zvýšení počtu pozemních sil pro případ války a vytvoření statistické společnosti ke stanovení a zvýšení válečného průmyslového potenciálu.
únor 1927	Konec činnosti mezispojenecké kontrolní komise.
1930	Rozšíření přípravných prací k plánovitému zvýšení stavu pozemních sil pro případ války na 21 divizí.
1932	Zahájena výstavba opevnění ve východním Prusku.
prosinec 1932	Ženevská rezoluce pěti států o přiznání Německu stejných práv ve vyzbrojení.
30. ledna 1933	Hitler ustanoven říšským kancléřem a gen. Blomberg ministrem reichswehru.
4. dubna 1933	Vytvořena Rada státní obrany a Výbor státní obrany.
9. října 1933	Britský plán odzbrojení (v důsledku protestu Francie) zbavuje Německo práv na ozbrojení na nejbližší čtyři roky.
14. října 1933	Německo a Japonsko opustilo Společnost národů.
18. prosince 1933	Memorandum německé vlády s požadavkem, aby Německu byla poskytnuta stejná práva na ozbrojení a návrh na zvýšení počtu pozemních sil do 300 000 mužů.
17. dubna 1934	Francie přerušila jednání o odzbrojení a rovnoprávnosti.
1934	Rozšíření výstavby opevnění na východní a západní hranici Německa.
30. června 1934	Zemřel prezident Hindenburg. Hitler se stal „Führerem“, říšským kancléřem a nejvyšším velitelem ozbrojených sil.
podzim 1934	Početnost pozemních sil se ztrojnásobila a část místní policie byla zařazena do armády.
březen 1935	Vojenské vzdušné síly se stávají samostatnou součástí ozbrojených sil.
16. března 1935	Zavedena všeobecná branná povinnost. Vyhlášena výstavba pozemních sil o 12 armádních sborů s 36 divizemi.
21. května 1935	Přijetí zákona o obraně státu.
podzim 1935	První povolání vojáků základní služby do armády na základě všeobecné branné povinnosti. Stav mírové armády 11 as, 31 divizí.
7. března 1936	Remilitarizace rýnské oblasti.
červen 1936	Začátek občanské války ve Španělsku.
říjen 1936	Vyhlášen čtyřletý plán. Stav mírové armády 13 as, 41 divizí a samostatných brigád.
1937	Zahájení výstavby západního valu.

podzim 1937	První velké propouštění vojáků základní služby z armády do zálohy. Stav mírové armády 14 as, 42 divizí a samostatných brigád.
5. listopad 1937	Hitler poprvé vyhláší představitelům vyššího politického a vojenského vedení své agresivní politické cíle.
leden 1938	Hitler převzal bezprostřední vedení veškerých ozbrojených sil.
12. březen 1938	Připojení Rakouska k Německu.
4. listopadu 1938	Přijato nové znění zákona o obraně státu.
1. října 1938	Zabrání sudetské oblasti ČSR.
říjen 1938	Stav mírové armády 21 as, 52 divizí a samostatných brigád. Výsadková vojska převedena do stavu vojenských vzdušných sil.
1. březen 1939	Připojení Čech k Německu jako „protektorát Čechy a Morava“.

Německé pozemní síly po první světové válce čítaly 100 000 mužů i se 4000 důstojníků. Služba v armádě byla dobrovolná. Délka služby byla stanovena pro mužstvo 12 let pro důstojníky 25 let. Německo procházelo bouřlivým vývojem mj. vyvolaným revolucí v Rusku. K zabezpečení pevného postavení vlády uvnitř země byla 100 000 armáda nedostačující. K uklidnění situace vznikaly sbory dobrovolníků a oddíly samoobrany a domobrany, ty však byly rozpuštěny, protože podle versailleských smluv byly nezákonné.

V roce 1924 nastalo v zemi uklidnění. Vnitřní situace se zlepšila. Velení německých pozemních sil vidělo svůj hlavní úkol v přípravě k okamžiku zrušení omezení mírové smlouvy, kdy se pozemní síly stanou jádrem masové armády. K tomu byl zaměřen veškerý výcvik a výchova vojsk. V roce 1930 byla započata příprava k zvětšení pozemních sil. Ze 7 divizí mělo vzniknout 21 divizí.

Nové úkoly německé armády

Na základě vyhodnocení řady problémů, se kterými se Německo potýkalo při budování armády, byly vytyčeny nové úkoly:

- ☐ vytvoření vyššího řídicího orgánu, odpovídajícího za plnění úkolů,
- ☐ vydání nezbytných zákonů o branné povinnosti pro období míru a války,
- ☐ uspokojení potřeb doplňování armády osobami, včetně vedení evidence branců,
- ☐ uspokojení materiálních potřeb armády,
- ☐ zvýšení počtu štábů a vojenských útvarů,
- ☐ zřízení vojenských výcvikových zařízení, školicích a výzkumných útvarů,
- ☐ změna vojenských řádů pojednávajících o výcviku vojsk, chodu služby, kázni, povyšování a stanovení služebního pořadí,
- ☐ stavba obranných opevnění,
- ☐ příprava k budování ozbrojených sil pro válečnou dobu.

Z těchto úkolů je patrné, že velení německé armády si jasně stanovilo cíl a systematicky jej chtělo naplnit. Pro bojové použití předpokládalo svou masovou armádu mobilizovat.

Mobilizace

Pod pojmem „mobilizace“ se v Německu rozumělo převedení vojsk do „mobilního stavu“.

Cílem mobilizace bylo:

- ❑ zformovat válečnou armádu,
- ❑ provést opatření k zabezpečení řízení a zásobování válečné armády.

Válečná armáda zahrnovala:

- ❑ bojující armády vytvořené z mírových útvarů převedením na válečné počty a formováním nových útvarů pro válečné období,
- ❑ záložní armádu, ta v době míru neexistovala.

Ještě před vyhlášením mobilizace mohla být provedena řada **předmobilizačních opatření**, která byla nařizována tajně a jejich provedení se maskovalo. Tato opatření byla rozdělena do skupin:

1. příprava,
2. pochodová pohotovost,
3. zajištění.

Možná předmobilizační opatření v Německu

První skupina (příprava):

- prověrka všech mobilizačních opatření,
- zapojení speciálních sítí telefonního spojení prvního řádu,
- uvedení rádiového spojení do stálé pohotovosti,
- zesílení ochranné služby,
- zastavení přemísťování vojenských útvarů,
- přerušení služebních cest a opuštění posádek,
- příprava vojenských skladů k výdeji munice a výstroje,
- zákaz dovolených,
- atd.

Druhá skupina (pochodová pohotovost)

- povolání specialistů,
- uvedení vojenských útvarů do plné bojové pohotovosti,
- příprava pohonných hmot a mazadel,
- zvýšení výrobní kapacity armádních pekáren,
- lisování sena,
- doplnění zásob očkovacích látek,
- nakládání munice,
- odesílání příslušníků útvarů mírové armády do mobilizačních středisek za účelem formování nových útvarů,
- uvedení v platnost nařízení o vyšších řídicích orgánech válečné armády,
- uvedení předem určených útvarů a štábů do pochodové pohotovosti,
- atd.

Třetí skupina (zajištění)

- zapojení speciálních sítí telefonního spojení druhého řádu,
- omezení nebo uzavření přechodů přes státní hranice,
- obsazení částí pohraničních opevnění,
- formování a použití pohraničních vojsk,
- tajná mobilizace vojenských útvarů v blízkosti hranic,
- provedení opatření k vytvoření zátarasů,
- příprava k provedení boření,
- evakuace civilního obyvatelstva z pohraničních pásem,
- atd.

Organizace mobilizace

Mobilizace se mohla provádět i bez zveřejnění rozkazu o mobilizaci (**varianta x**) pro utajení začátku mobilizace.

Mobilizační období se dělilo na jednotlivé dny mobilizace. Rozkaz o zahájení mobilizace musel být doručen **správě sborového okruhu** nejpozději do 16,00 hod. v předvečer prvního dne mobilizace. Každý útvar měl stanoven termín ukončení mobilizace. Např. do 18,00 hodin třetího dne mobilizace. Po skončení mobilizace byl útvar připraven ke vstupu do rajonů soustředění a rozvíjení.

Mobilizaci řídilo **velitelství sborového okruhu pozemních sil** pro všechna útvary na jejím teritoriu. Štáby sborů byly současně i **správami sborových okruhů**. Teritoriální pravomoc správ sborových okruhů se vztahovala především na úkoly **doplňování, mobilizaci a použití vojsk při živelních pohromách**. Správa sborových okruhu ustanovovala orgány, které byly zodpovědné za splnění kalendářních plánů přípravy a provedení mobilizace útvarů a jednotek válečné armády.

Pro každý útvar a jednotku byl sestaven **mobilizační kalendář** v kterém byla mobilizace daného útvaru a jednotky dopodrobna řešena.

Důležitý úkol při přípravě a provedení mobilizace plnily tzv. **doplňovací orgány**. Ty zabezpečovaly a řešily:

- a) doplňování osobami,
- b) využití občanů povinných vojenskou službou a záloh,
- c) poskytování odklady vojenské služby,
- d) doplňování zásob vojenského materiálu.

Mobilizace ozbrojených sil byla zajišťována i nezbytnou mobilizační přípravou administrativních orgánů státu (železnic, pošt, Německé státní banky, ...).

V březnu 1938, k zajištění anšlusu Rakouska, byly mobilizovány dva bavorské sborové okruhy (7 a 13) a několik útvarů jiných okruhů. Při vyhodnocení splněných opatření se ukázalo, že byla dobře připravena všeobecná mobilizace kádrových útvarů, ale částečné zmobilizování formovaných (vytvářených) útvarů v požadovaných termínech bylo hodnoceno jako neuskutečnitelné. Zmatek byl ještě umocněn tím, že velení reichswehru odmítlo informovat

civilní úřady o přijatých opatřeních. (Reichswehr byl v r. 1935 přejmenován na wehrmacht, ale starší termín se užíval stále.)

K zabránění sudetské části ČSR proto nebyla u vojsk vyhlášena mobilizace (*opatření hodné zamyšlení a vyvolávající řadu otázek*). Byly použity kádrové divize mírového období doplněné o zálohy povolané na cvičební soustředění. K možnému překrytí hranice s Francií bylo zajištěno formování 7 záložních divizí a to dvakrát. Zálohy 7 divizí byly povolány na cvičební soustředění. Po vycvičení byly propuštěny a povolány další zálohy. V případě všeobecné mobilizace bylo prvních 7 divizí vycvičených záloh, po zmobilizování, okamžitě schopno zahájit bojovou činnost.

Shrnutí

Z daných dvou příkladů lze odvodit, že pokud stát nevytvoří funkční systém rozvinování ozbrojených sil i pro podmínky možného vedení operací vysoké intenzity, pak bude mít velké problémy ve výstavbě potřebných ozbrojených sil.

V USA se ze své zkušenosti poučili tak, že byly vydefinovány procesy mobilizace, byl vytvořen systém zmobilizování, byly připraveny síly pro realizaci celého systému a jeho řízení. A konečně celý systém je udržován v použitelném stavu a zdokonalován.

Na příkladu meziválečného Německa lze vidět co musel stát – totalitní stát – zabezpečit k zajištění rozvinutí svých ozbrojených sil.

Je třeba říci, že tyto dva příklady jsou krajními mezemi, ke kterým bychom se neměli blížit pokud máme naplnit politické zadání obsažené v zákoně č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR, §9 odst. 1, a to „připravovat se k obraně ČR a bránit ji proti vnějšímu napadení“, a zároveň zůstat demokratickým státem.

Reforma našich ozbrojených sil byla přijata schválením řady koncepčních materiálů (Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR, Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec, Koncepce mobilizace OS ČR). Realizace reformy OS ČR je však závislá na přidělených rozpočtových prostředcích a jejich využití. Zdrojový rámec se tedy i nadále mění a na základě vyjádření NGŠ AČR se realizace reformy posouvá až na rok 2018.

Vyvstává řada otázek, např.: Ke které krajní mezi se náš stát přiblíží po splnění úkolů reformy? Nebude naše armáda v budoucnu uvedena do velkého překvapení? ...

Použitá literatura:

- MÜLLER-HILLEBRAND, B. *Pozemní armáda Německa v letech 1933-1945*, svazek I, Darmstad 1954, překlad Dubovík, V. A., Vysokovskij, A.A. Moskva: Vydavatelství zahraniční literatury, 1956, první vydání, VTA AZ, 1958, 249 s.
- NĚMEC, I. *Doplňování sil AČR výběrovým způsobem*. [Dizertační práce], VA v Brně, Brno, 2004, 196 s.
- TINDALL, G. B., SHI, D. E. *Dějiny států – USA*, překlad kolektiv, Praha: NLN s.r.o., 1994, 898 s.